

KONTROLLUTVALGET FOR KOMMUNIKASJONSKONTROLL

2021

ÅRSRAPPORT

INNHold

TEKST
Kontrollutvalget for
kommunikasjonskontroll

LAYOUT
NXT Oslo reklamebyrå

FORSIDEFOTO
Getty Images

FOTO
Bård Gudim
PolitiForum
Getty Images
Unsplash

Leders beretning	3
Oppgaver & sammensetning	5
Aktiviteter 2021	7
Underretning og klage	8
Utvalgets arbeidsmetode	9
Statistikk 2021	10
Særlig om unnlatt underretning	13
Utvalgte tema	14
Dataavlesning	17
Økonomiske & administrative forhold	18
Begrepsforklaring	19

LEDERS BERETNING

Som det fremgår av leders beretning fra 2020, var KK-utvalgets aktivitet preget av smitteverntiltak, som følge av Covid 19 pandemien. Også i 2021 har pandemien hatt betydning for utvalgets arbeid. Utvalget har likevel opprettholdt kontrollaktiviteten.

Siden KK-utvalget arbeider med sensitiv informasjon, er det per i dag begrensede muligheter for å gjennomføre aktivitet via digitale plattformer. Noen av møtene som var planlagt kunne likevel gjennomføres digitalt da temaene som ble behandlet omhandlet generelle problemstillinger knyttet til utvalgets virksomhet. Utvalget ønsker å gjennomføre minst fire stedlige tilsyn per år. Pandemien har imidlertid medført at det bare var mulig å gjennomføre to tilsyn i 2021. Den løpende driften er likevel godt ivaretatt gjennom tett samarbeid mellom utvalget og et velfungerende sekretariat.

KK-utvalget har i 2021 planlagt et nordisk seminar med sikte på å etablere kontakt med tilsvarende tilsynsorgan i de øvrige nordiske land. Seminaret har blitt skjøvet på som følge av pandemien, men kunne til slutt gjennomføres 12. og 13. mai 2022. Vi erfarte at ingen av de øvrige land hadde et tilsvarende organ som KK-utvalget. Det var likevel andre organ og ordninger som skulle ivareta allmenhetens interesser knyttet til at bruk av skjulte etterforskningsmetoder skjer i samsvar med loven. De problemstillinger man i kontrollsammenheng står overfor, er de samme i alle land. Alle de nordiske land er tilsluttet Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, og må ha kontrollordninger som oppfyller konvensjonens krav. Det er derfor viktig å dele erfaringer om de spørsmål som kan oppstå for de ulike kontrollorgan på tvers av landegrensene.

I året som har gått, har KK-utvalget møtt noen av de samme problemstillinger som man har sett i tidligere år. Det er fortsatt en utfordring at noen forsvarere ikke leverer tilbake materiale som er utlevert fra politiet som er innhentet ved bruk av skjulte etterforskningsmetoder. Noen politidistrikt har rutiner som skal søke å hindre at slikt materiale er på avveier, men

opplever at de har få sanksjoner til rådighet om materiale ikke leveres tilbake eller blir destruert av forsvareren selv. KK-utvalget vil derfor igjen oppfordre lovgiver til å foreta en vurdering av om gjeldende regelverk er hensiktsmessig og forsvarlig.

Selv om man har fått nye slette- og sperreregler fra 2020, er det fortsatt utfordringer knyttet til hvordan sletting skal gjennomføres i praksis. Det er nedsatt en nasjonal arbeidsgruppe i regi av Kripos for å utarbeide en nasjonal veileder knyttet til de ulike sider ved bruk av skjulte tvangsmidler, herunder sletting. Dette arbeidet er viktig. KK-utvalget har forventninger om at en slik veileder vil bidra til både en ensartet praksis, og at kvaliteten på politiets- og påtalemyndighetens arbeid vil øke.

Til tross for at slettereglene nylig er revidert, mener utvalget at slettereglene kunne vært forenklet slik at de hadde vært lettere å praktisere for politidistriktene. Det er også andre sider ved regelverket som kunne vært underlagt en mer systematisk og helhetlig gjennomgang. For eksempel er bruk av inngripende, hemmelige tvangsmidler som teknisk sporing og hemmelig videoovervåking, ikke er underlagt noen ekstern kontroll.

KK-utvalget har også erfart at det er behov for å foreta en mer inngående kontroll av politiets datasystemer, se nedenfor i omtalen av utvalget tema fra kontrollåret 2021. Det er dialog med departementet om hvordan dette kan gjennomføres, og det er grunn til å tro at dette får sin avklaring i 2022.

Utvalgets kontrollansvar er avgrenset til politiet og påtalemyndighetens behandling av saker om kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning. Forsvarere etter strpl. § 100a og domstolene er helt sentrale aktører for å ivareta

rettssikkerheten til de som rammes av hemmelige etterforskningsmetoder. Det er selvsagt uaktuelt å utvide kontrollansvaret til domstoler og forsvarere. KK-utvalget har imidlertid tatt initiativ til å komme i dialog med forsvarere som oppnevnes etter strpl. § 100a, slik at disse kan dele sine erfaringer med vervet de utfører. På samme måte ønsker KK-utvalget å komme i dialog med domstolene for å presentere det kontrollarbeid som utføres.

Professor Asbjørn Strandbakken

Leder, Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll

OPPGAVER & SAMMENSETNING

Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll (KK-utvalget) er et uavhengig organ oppnevnt av Kongen i statsråd.

- professor Asbjørn Strandbakken (leder)
- advokat Trine Buttingsrud Mathiesen
- sivilingeniør Frank Stien
- advokat Marianne Klausen
- tingrettsdommer Brynjulf Moe
- sorenskriver Unni Sandbukt
- sivilingeniør Einar Lunde (vara)
- konstituert tingrettsdommer Sigrid Nysted (vara)

- sorenskriver Unni Sandbukt (fratrådte mai 2022)

Saksfeltets kompleksitet gjør det viktig med kontinuitet i utvalgets sammensetning og arbeid.

Sekretariatsfunksjonen for KK-utvalget er lagt til Statens sivilrettsforvaltning (SRF). Sekretariatsleder ansattes av SRF i samråd med utvalgsleder. Sekretariatsleder rapporterer til utvalgsleder i faglige spørsmål. Foruten sekretariatsleder har utvalget i deler av denne fireårsperioden hatt en saksbehandler i sekretariatet, og tilgang til nødvendige IKT-, kontor- og støttefunksjoner hos SRF. Sekretariatsleder i utvalget er jurist Katrine Kleiven Mentzoni og saksbehandler er statsviter Håvard Lillebo Jakobsen.

KK-utvalget er oppnevnt i medhold av straffeprosessloven § 216 h og kommunikasjonskontrollforskriften kapittel 2. Utvalget kontrollerer at politiet- og påtalemyndighetens bruk av kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning skjer innenfor rammen av lov og instruks. Utvalget skal også se til at bruken av disse metodene begrenses mest mulig, og at bruk av metodene ikke skjer i etterforskning av andre saker enn for de straffbare forhold hvor det er gitt anledning til å bruke slike metoder.

KK-utvalget skal videre kontrollere at informasjonen som hentes inn ved disse

metodene bare blir brukt på lovlig måte, og at lovens regler om taushetsplikt, oppbevaring, sperring og tilintetgjøring (sletting) blir fulgt.

Formålet med kontrollen er særlig å beskytte den enkeltes rettssikkerhet. KK-utvalget fører ikke kontroll med saker som er omfattet av EOS-kontrollloven. Disse sakene kontrolleres av EOS-utvalget.

Nytt KK-utvalg ble oppnevnt for perioden 11. mai 2021 til 10. mai 2025. Flertallet av medlemmene ble gjenoppnevnt, og utvalget består i dag av følgende medlemmer:

KONTROLLUTVALGET FOR KOMMUNIKASJONSKONTROLL

Årsrapport 2021

Asbjørn Strandbakken
Leder av utvalget

Trine Buttingsrud Mathiesen
Medlem av utvalget

Brynjulf Moe
Medlem av utvalget

Marianne Klausen
Medlem av utvalget

Sigrid Nysted
Medlem av utvalget

Frank Stien
Medlem av utvalget

Katrine Kleiven Mentzoni
Sekretariatsleder

Håvard Lillebo Jakobsen
Saksbehandler

AKTIVITETER 2021

**KK-utvalgets arbeid har som foregående år
blitt påvirket av coronasituasjonen.**

Det ble avholdt ti utvalgsmøter i 2021. Av de ti møtene som ble gjennomført, ble fire gjort digitalt. Utvalget har hatt en fortløpende vurdering av smittevernsituasjonen i 2021, og fulgt de til enhver tid gjeldende anbefalinger fra myndighetene.

Foruten gjennomgang og oppfølging av politidistriktenes rapportering, har KK-utvalget i møtene planlagt kontroller,

utarbeidet kontrollrapporter, arbeidet med å videreutvikle en dynamisk kontrollstrategi, behandlet klage- og innsynssaker, og arbeidet med kompetanseheving. I tillegg har utvalget gjennomført en fagdag der Anne Grøstad fra Riksadvokatembetet redegjorde for internasjonalt strafferettslig samarbeid med utgangspunkt i boken hennes med samme tittel.¹ Dessuten foredro førsteamanuensis II Jørgen Sørsgard Skjold om artikkelen sin «Suverenitet,

jurisdiksjon og beslag i informasjon på server i utlandet».²

KK-utvalget gjennomførte i tillegg to stedlige tilsyn i 2021, ved Sør-Vest politidistrikt og ved Trøndelag politidistrikt. Kontrollen i Trøndelag var planlagt gjennomført i 2020, men den ble utsatt til 2021 på grunn av pandemien.

¹ Grøstad, Anne, 2020, *Internasjonalt strafferettslig samarbeid*

² Jørgen Sørsgard Skjold, «Suverenitet, jurisdiksjon og beslag i informasjon på server i utlandet». 12. desember 2019, *Lov og Rett*, pp 617 - 639

UNDERRETNING OG KLAGE

KK-utvalget behandler begjæringer om underretning og klagesaker om kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning

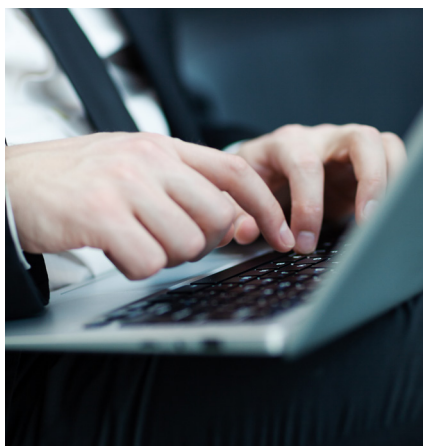
Tillatelse til bruk av tvangsmidlene gis av domstolen, som vurderer om vilkårene er oppfylt i hver enkelt sak. I de tilfeller hvor påtalemyndigheten har brukt sin hastekompetanse, skal retten vurdere om beslutningen skal godkjennes i etterkant.

I alle sakene skal det oppnevnes offentlig advokat etter straffeprosessloven § 100 a. Advokaten skal ivareta den mistenktes og allmennhetens interesser i saken. Den mistenkte blir ikke orientert om at advokat er oppnevnt.

KK-utvalget fører etterfølgende kontroll med at bruken av kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning skjer innenfor rammen av lov og instruks, herunder at taushetsplikten overholdes og at materialet fra slik tvangsmiddelbruk behandles riktig i etterkant.

KK-utvalget skal også påse at bruken av disse metodene begrenses mest mulig, og at bruk av metodene ikke skjer i etterforskning av andre saker enn for de straffbare forhold hvor det er gitt anledning til å bruke slike metoder.

Enkeltpersoner eller organisasjoner kan be om at KK-utvalget kontrollerer

om opplysninger om vedkommende er behandlet i samsvar med straffeprosessloven, politiregisterloven og kommunikasjonskontrollforskriften. Dette gjelder opplysninger som stammer fra kommunikasjonskontroll, romavlytting eller dataavlesning. Slike forespørsler kommer i form av klager eller som begjæring om underretning til utvalget.

Som hovedregel skal den mistenkte og den som har brukt kommunikasjonsanlegget, lokalet eller datasystemet som har vært gjenstand for politiets skjulte etterforskning, få varsel (underretning) fra politiet om kommunikasjonskontroll, romavlytting

og dataavlesning når den er avsluttet. Domstolene kan likevel godkjenne at slik underretning utsettes og i enkelte tilfeller unnlates. Enhver kan også be KK-utvalget om underretning. Utvalgets underretning vil være basert på en forespørsel til Riksadvokaten, som foretar undersøkelser om det er registrert at det er gjennomført kommunikasjonskontroll, romavlytting eller dataavlesning mot vedkommende. Dersom det er foretatt en slik registrering, vil KK-utvalget gjøre ytterligere undersøkelser ved det aktuelle politidistriktet som har gjennomført metodebruken.

Påtalemyndigheten kan be om at domstolen avsier kjennelse om utsatt eller unnlatt underretning. KK-utvalget kan derfor ikke avkrefte overfor noen at de har vært underlagt kommunikasjonskontroll. Utvalgets tilbakemelding vil derfor enten bestå i et svar som bekrefter bruk av kommunikasjonskontroll eller at man har undersøkt og ikke funnet kritikkverdige forhold.

KK-utvalget mottok 28 begjæringer om underretning i 2021. Til sammenligning mottok utvalget 21 begjæringer i 2020. Utvalget mottok én klage i 2021. Klagen medførte ikke tiltak fra utvalget.

UTVALGETS ARBEIDSMETODE

KK-utvalgets arbeid består av gjennomgang av enkeltsaker og risikobasert kontroll med politi- og påtalemyndighetens metodebruk.

KK-utvalget gjennomgår samtlige saker om kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning som er innberettet til riksadvokatembetet. Utvalget kan etter kommunikasjonskontrollforskriften av eget tiltak ta opp ethvert forhold i tilknytning til politi- og påtalemyndighetens bruk av kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning som det finner grunn til å behandle.

Utvalget legger til grunn en risikobasert kontrollmetodikk i sitt arbeid, både når det gjelder hva utvalget velger å kontrollere samt intensiteten og grundigheten i den enkelte kontroll.

KK-utvalget er gitt påleggskompetanse etter politiregisterloven § 16, jf. kommunikasjonskontrollforskriften § 14 tredje ledd, jf. politiregisterloven § 60, innenfor sitt kontrollområde. For andre forhold etter politiregisterloven kan utvalget gi anmerkning. I de tilfeller det er konstatert brudd på regelverket som utvalget kontrollerer, vil utvalget gi kritikk. Utvalget vil gi kritikk uavhengig av om bruddet kan karakteriseres som forsettlig, uaktsomt eller har oppstått som følge av systemfeil.

En effektiv risikobasert kontrollmetodikk krever at KK-utvalget og sekretariatet har tilstrekkelig kompetanse og

innsikt i den faktiske gjennomføringen av kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning i politidistriktene. Kontrolloppdraget er kompetansekreven, både når det gjelder juridiske og tekniske spørsmål. Utvalget og sekretariatet bruker derfor mye tid på kompetanseutvikling, både i form av innleide foredragsholdere, kontakt med akademiske miljø og deltagelse i aktuelle fora.

KK-utvalget vurderer jevnlig om metodikken for, og innretningen av, kontrollen er egnet og hensiktsmessig for å ivareta oppdraget.

KONTROLLUTVALGET FOR KOMMUNIKASJONSKONTROLL

Årsrapport 2021

STATISTIKK 2021

Riksadvokatens årsberetning viser omfanget av skjulte tvangsmidler i form av kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning som ble benyttet i 2021. Samtlige tall i denne oversikten er hentet fra Riksadvokatens årsrapport for 2021.

KOMMUNIKASJONSKONTROLL (straffeprosessloven § 216a og § 216b)

År	Antall saker	Personer underlagt kommunikasjonskontroll	Antall kommunikasjonsanlegg
2021	93	199	524
2020	119	237	635
2019	137	359	626
2018	130	276	586
2017	160	253	771

Det er innrapportert fem saker hvor tingretten avsto påtalemyndighetens begjæring om kommunikasjonskontroll.

Oppnevnt advokat, jf. straffeprosessloven § 100 a, har i syv saker anket tingrettens tillatelse til kommunikasjonskontroll. To av ankene førte frem.

Av de 524 kommunikasjonsanleggene som var underlagt kommunikasjonskontroll i 2021 var sju datakommunikasjonsanlegg/bredbånd og 517 mobiltelefoner. Av de 517 mobiltelefonene som var underlagt kommunikasjonskontroll i 2021, ble det for 494 foretatt avlytting i tillegg til å innhente løpende trafikkdata, og for et flertall av disse

ble det også innhentet historiske trafikkdata. For de resterende 23 mobiltelefonene besto kontrollen i innhenting av trafikkdata, basestasjonsopplysninger mv.

188 kommunikasjonsanlegg ble først kontrollert på bakgrunn av ordre fra påtalemyndigheten, såkalt hurtigkobling. Samtlige saker hvor det er gitt ordre om hurtigkobling har vært behandlet av domstolen, enten kun for ettergodkjenning eller ved at påtalemyndigheten i tillegg har fremmet begjæring om tillatelse til fortsatt kommunikasjonskontroll. Tingretten avviste påtalemyndighetens begjæring om etterfølgende godkjenning i tre saker da retten ikke fant lovens vilkår oppfylt.

IMSI-CATCHER (straffeprosessloven § 216b annet ledd bokstav c)

I 32 saker ble det gitt tillatelse til bruk av GSM-identifiseringsutstyr (IMSI-catcher) for identifisering eller lokalisering av kommunikasjonsanlegg.

INNSTILLING AV KOMMUNIKASJON (straffeprosessloven § 216 b annet ledd bokstav a)

I fem saker fikk påtalemyndigheten rettens tillatelse til å innstille kommunikasjon til/fra fire kommunikasjonsanlegg.

³ Lov 28. mai 2010 nr. 16 om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten.

⁴ I de fleste tilfeller inngår også innhenting av trafikkdata i avlyttingen.

TYPE KRIMINALITET

I 2021 gjaldt ca. 46 % av kommunikasjonskontrollsakene narkotikakriminalitet, mens de resterende 54 % dreide seg om annen alvorlig kriminalitet, herunder blant annet:

- drap/drapsforsøk/avverging av drap
- forsøk på drapsforbund
- frihetsberøvelse og grov frihetsberøvelse
- grov mishandling i nære relasjoner
- forsøk på voldtekt av barn
- voldtektsforsøk
- gjentatt seksuell omgang med barn under 10 år
- menneskehandel
- grov kroppsskade
- grovt ran
- fremstilling av overgrep mot barn
- grov korrupsjon
- befatning med skytevåpen i den hensikt å begå en grov straffbar handling

RESULTATOPPNÅELSE

Bruk av kommunikasjonskontroll har i 60 % av sakene hatt betydning for resultatet av etterforskningen. Avlytning og annen kommunikasjonskontroll har gitt informasjon som har vært avgjørende for, eller medvirket til, gjennombrudd i etterforskningen, vært av bevismessig betydning eller av betydning for det videre etterforskningsarbeidet. Metodebruken har videre bidratt til identifisering, lokalisering og pågripelse av mistenkte personer i flere saker.

NØDRETT (straffeloven § 17)

I 2021 ble det igangsatt kommunikasjonskontroll (avlytting og/eller annen kommunikasjonskontroll) med hjemmel i nødrett i to saker.

ROMAVLYTTING (straffeprosessloven § 216m)

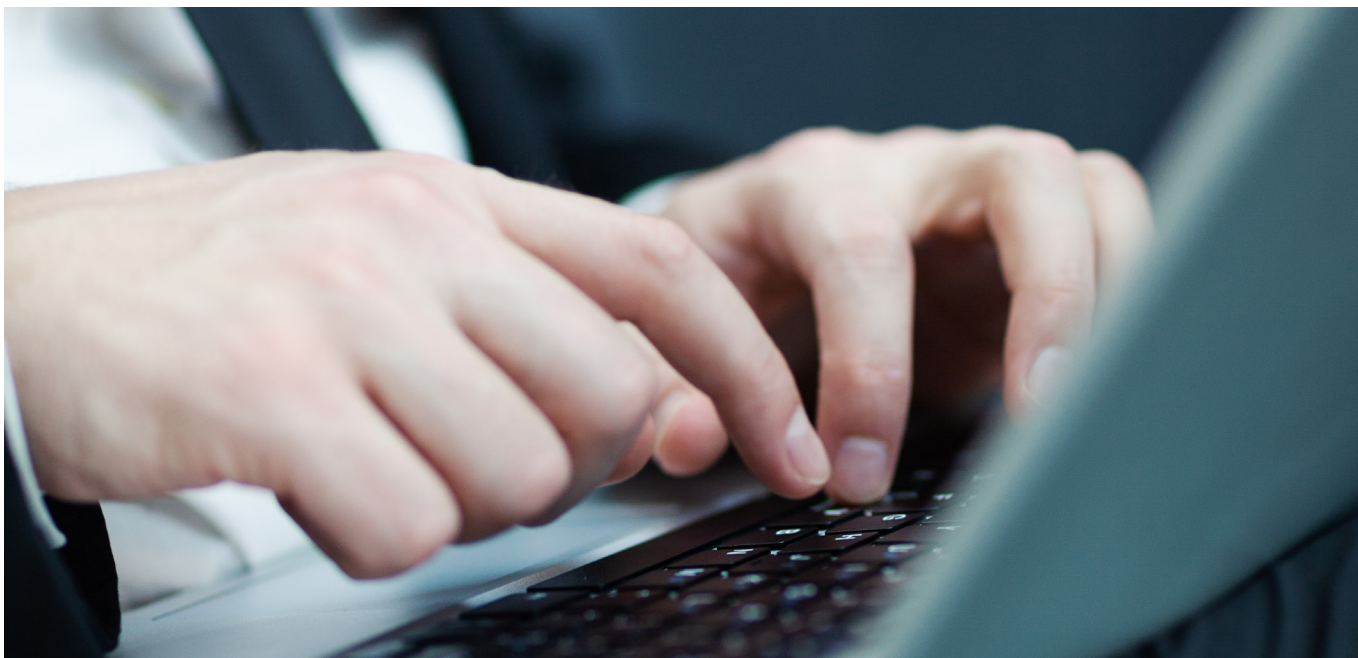
År	Antall saker	Antall mistenkte personer underlagt romavlytting
2021	9	21
2020	14	32
2019	10	26
2018	12	19
2017	14	24

DATAAVLESNING (straffeprosessloven § 216o)

År	Antall saker
2021	0
2020	7
2019	5
2018	7
2017	1

- SÆRLIG OM - UNNLATT UNDERRETNING

Justis- og beredskapsdepartementet ba i brev 30. august 2017 om at KK-utvalget fører statistikk over antall saker med unnlatt underretning, hvilke straffebud personen har vært mistenkt for brudd på, hvilke typer skjulte tvangsmidler som er tatt i bruk og begrunnelsen for den unnlatte underretningen. Dette er som følge av anmodningsvedtak fra Stortinget 8. juni 2016.

Unnlatt underretning innebærer at den mistenkte ikke blir varslet om at vedkommende har vært underlagt skjulte tvangsmidler. Hvor vedkommende selv ber om underretning skal det likevel tas en

ny vurdering av om underretning skal gis. Dette er nærmere omtalt i kapittelet «Klage og underretning».

KK-utvalget har fått innrapportert seks saker hvor det er gitt kjennelse om unnlatt underretning i 2021. Dette omfatter åtte mistenkte personer. Disse sakene omhandler ulike straffebud.

Unnlatt underretning er blant annet begrunnet i hensynet til politiets etterforskningsmetoder, vesentlig skade for fremtidig oppklaring av saken, alvoret, at vedkommende inngår i et etablert kriminelt nettverk og/eller at det er sannsynlig at

informasjonen videreformidles til andre involverte samt fare for bevisforspillelse.

KK-utvalget påpeker at innrapporteringen som statistikken ovenfor bygger på er begrenset til unnlatt underretning av kommunikasjonskontroll, romavlytting og dataavlesning innenfor utvalgets kontrollområde. Eventuell øvrig tvangsmiddelbruk med unnlatt underretning ligger utenfor utvalgets kontrollområde og omfattes ikke av det rapporteringsregimet som er etablert.

FRA UTVALGETS KONTROLL 2021

UTVALGTE TEMA

Virkemidler for en mer effektiv kontrollvirksomhet

KK-utvalgets mandat og kontrollmyndighet følger av straffeprosessloven § 216 h og kommunikasjonskontrollforskriften §§ 15 jf. 14.

KK-utvalget foretar i hovedsak etterkontroll av politiets metodebruk, og gjennomgangen er i dag begrenset til dokumentgjennomgang og tilsyn med politidistriktene. Utvalget har ikke kontrollverktøy for å kontrollere den informasjonen det får oversendt og presentert. Det betyr at utvalgets tilsynsvirksomhet i stor grad er tillitsbasert, med begrenset mulighet for å etterprøve de opplysninger utvalget mottar.

For å kunne ivareta KK-utvalgets mandat bør utvalget kunne foreta en uavhengig, effektiv og fullstendig kontroll både av dokumentasjon, men også av arkiver og registre, lokaler, installasjoner og anlegg av enhver art som benyttes ved skjult metodebruk. Dette har EOS-utvalget hatt i en årrekke, og det samme tekniske kontrollregimet må på plass for KK-utvalgets del.

Behovet for å kunne foreta en mer effektiv kontroll ved tilgang til politiets interne systemer har blitt ytterligere tydeliggjort gjennom utvalgets arbeid. I 2022 vil KK-utvalget løfte dette til Justis- og beredskapsdepartementet. Utfallet av dette arbeidet vil bli adressert i årsrapporten for 2022.

Avgjørelse fra Spesialenheten for politisaker - Anmeldelse for ikke å ha slettet nærstående samtale fra en kommunikasjonskontroll

Det følgende sammendraget er hentet fra Spesialenheten for politisaker sin publiserte redegjørelse for saken:

«Saken gjaldt politiets etterforskning av en narkotikasak hvor en samtale mellom siktede og hans samboer ble benyttet som grunnlag i fengslingssak mot siktede i februar 2017. Kopi av samtalen ble dessuten oversendt til svenske myndigheter til bruk i deres straffesaker. Selv om det senere ikke ble opprettet egen straffesak mot samboeren, ble samtalen likevel ikke slettet før 23. mars 2021».

Spesialenheten fant at det i saken var begått tjenestefeil, men ikke med slik grovhet at det var grunn til å statuere straff-ansvar for en involvert politiadvokat (B). B hadde dessuten sluttet i politidistriktet i august 2019. Saksforholdet relatert til B ble derfor henlagt etter bevisets stilling.

I brev 19. september 2019 til politimesteren i Agder politidistrikt hadde KK-utvalget påpekt manglende sletting av aktuelle nærstående samtale. Likevel ble ikke dette opptaket slettet før 23. mars 2021.

Spesialenheten mente dette var et grovt brudd på en tjenesteplikt begått av politidistriktet som foretak, og ila politidistriktet et forelegg på kr. 50.000.

Forelegget ble vedtatt av Agder politidistrikt 16. februar 2022.

Det som er avdekket i denne saken anser KK-utvalget å være en alvorlig rutinesvikt. Utvalget forutsetter at politidistriktene innretter sin praksis og lovforståelse i henhold til pålegg, anmerkning og kritikk fra utvalget. Saken underbygger behovet for at utvalget får innsyn i politiets systemer.

Slettereglene

KK-utvalget har gjentatte ganger påpekt at reglene for sletting er utfordrende for politiet å håndtere i praksis. Dette har utvalget orientert Justis- og beredskapsdepartementet om allerede i 2018 med særskilt innberetning, og videre gjentatt nærmest årlig i sine årsrapporter.

KK-utvalget viser til at regelverket fram til 2020 har vært fragmentert, uklart og vanskelig å etterleve. Utvalget har også konstatert brudd på regelverket. Utvalget vil ha et særlig fokus på at det nye regelverket etterleves, og er tilfreds med at det arbeides med en nasjonal veileder.

KK-utvalget vil peke på noen særskilte problemstillinger utvalget har merket seg i 2021:

På de stedlig tilsynene KK-utvalget har foretatt har politiet opplyst at det er lagret materiale fra avsluttede saker som skulle vært slettet. Ved ett politidistrikt fremkom det blant annet at det var oppbevart materiale fra tidsrommet 2016-2021, som skulle vært slettet. Utvalget konstaterte at dette distriktet hadde brutt sletteplikten i flere år, og påla det å rette opp i dette snarlig.

Utvalget har også erfart at kk-materiale lagret i det gamle kk-systemet, ble oppbevart uten nærmere gjennomgang og sletting etter sammenslåingen av politidistrikter i 2016. Det er også mangel på notoritet om de vurderinger og beslutninger som ble tatt ved avvikling av tidligere lokasjoner. Utvalget finner det bekymringsfullt at dette fortsatt er en problemstilling. KK-utvalget har bedt de distriktene det gjelder å prioritere dette arbeidet.

Teknisk løsning for elektronisk samhandling med gradert informasjon

Arbeid med gradert informasjon stiller særskilte krav til informasjonssikkerhet. Dette medfører at flere av utvalgets og sekretariatets arbeidsprosesser forsinkes på grunn av manglende muligheter for å kommunisere og samhandle digitalt.

Sekretariatet har kartlagt potensielle løsninger, og anbefalt at utvalget og sekretariatet bør gå til anskaffelse av Nasjonalt begrenset nett (NBN). En slik anskaffelse kan blant annet bidra til høyere effektivitet, bedre samhandling og mulige besparelser. Utvalget vil følge opp dette i 2022.

Bevismateriale innhentet gjennom skjulte tvangsmidler i utlandet og bruk som bevis i norsk straffesak

Spørsmål om bruk av materiale innhentet gjennom skjulte tvangsmidler i utlandet er aktualisert i flere straffesaker det siste året. Forsvarere har i enkelte saker begjært slikt bevismateriale avskåret fra bruk i norsk straffesak.

KK-materiale fra den internasjonale politioperasjonen «Trojan Shield» og fra aksjonen mot den krypterte kommunikasjonsløsningen «EncroChat», er to saker som har vært oppe i media.

I «Trojan Shield» saken fikk norsk politi materiale fra en operasjon der FBI målrettet hadde driftet og overvåket den krypterte kommunikasjonsplattformen Anom i flere år. I denne saken kom Høyesteretts kjæremålsutvalg til at bruken av resultatene av overvåkingen, som ledd i etterforskningen her i landet, ikke var i strid med grunnleggende norske verdier, samt at det ikke stred mot vernet om privatliv etter EMK artikkel 8 å benytte materialet i etterforskningen.

En parallell sak er den såkalte «EncroChat» saken. I denne saken hadde franske myndigheter utviklet en løsning for avlesning og dekryptering av datatrafikken fra «EncroChat» plattformen. Fra sammendraget fra lagmannsrettens kjennelse vises det til at «... Det unike ved dekrypteringen var at den gjorde det mulig med dataavlesning i sanntid. Franske myndigheter ga i januar 2020 tillatelse til dataavlesning av EncroChat sin server, som befant seg i Frankrike. Dataavlesningen viste at det var brukere i Norge og en rekke andre land. Kripos mottok sanntidsdata fra brukere i Norge fra og med 2. april 2020».

Lagmannsretten kom, som tingretten, til at det ikke var grunnlag for å avskjære etterforskningsmaterialet fra dataavlesningen som bevis. Spørsmålet er anket, og i juni 2022 skal Høyesterett ta stilling til spørsmålet.

KK-utvalget følger med interesse disse sakene.

Opprettelse av nordisk samarbeidsforum

KK-utvalget har i 2021 videreført arbeidet med opprettelsen av et nordisk samarbeids- og informasjonsutvekslingsforum. I regi av

utvalget vil det arrangeres et nordisk seminar i Oslo i mai 2022. Organene som vil delta er:

- Riksadvokaten i Island
- Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten i Sverige, og
- Det Uafhængige Tilsyn med Bevismidler i Danmark.

I tillegg vil deltagere fra Justis- og beredskapsdepartementet, Riksadvokatembetet, EOS-utvalget og Statens sivilrettsforvaltning møte.

Politiets utfordringer med å inndrive materiale fra forsvarer

Forsvarer får utlevert materialet fra kommunikasjonskontroll og romavlytting i saken, senest på tiltaletidspunktet. Materialet kan inneholde informasjon også om tredjepersoners kommunikasjon. Hvis andre blir kjent med innholdet av materialet, kan dette være et inngrep i personvernet.

Dette materialet skal leveres tilbake til politiet etter at forsvareren har gjennomgått det.

KK-utvalget har fremhevet i tidligere årsrapporter at politiet opplever at enkelte forsvarere ikke leverer tilbake KK-materialet. I 2018 reiste KK-utvalget spørsmål om det kan være behov for å regulere forsvarernes behandling av KK-materialet i noe større detalj enn i dag. Utvalget gjentok det samme i 2019, og også i 2021 etterlyser utvalget en gjennomgang av dette regelverket.

KK-utvalget erfarer at det er ulik praksis i politidistriktene med å få tilbakelevert materiale. Det vises blant annet til at forsvarerne trener prosessen og at politiet mangler sanksjonsmuligheter. Utvalget har gjort politidistriktene oppmerksom på at de kan rapportere forsvarerne til Disiplinærnemnden. Usikkerhet om regelverket og de sanksjonsmuligheter som er tilgjengelig, tilsier at dette bør ses nærmere på.

Deling av informasjon med andre offentlige etater

KK-utvalget har i 2021 fått noen henvendelser fra andre offentlige etater om innsyn i konkrete saker utvalget har behandlet.

KK-utvalget har i disse sakene avslått innsyn, og henvist etaten til ansvarlig politidistrikt. Dette har etatene akseptert.

Retting av kjennelser

KK-utvalget har i tidligere årsrapporter bemerket manglende samsvar mellom begjæringer fra politiet og innholdet i rettens kjennelser.

Gjennom sin kontrollvirksomhet har KK-utvalget i 2021 merket seg at det fortsatt forekommer at innholdet i rettens kjennelser ikke samsvarer med begjæringer fra politiet. Det forekommer også feil i kjennelsene. Ved enkelte politidistrikt foreligger det ikke retningslinjer for begjæring om retting av kjennelser.

KK-utvalget viser til Riksadvokatens brev 28. januar 2021 om viktigheten av å få kjennelser rettet. Videre oppfordrer utvalget politidistriktene til å etablere tydelige rutiner og ansvarsforhold ved retting av kjennelser. I sin kontrollvirksomhet vil utvalget ha fokus på at det er samsvar mellom politiets begjæringer og rettens kjennelser.

DATA- AVLESNING

Dataavlesningen kan omfatte «kommunikasjon, elektronisk lagrede data og andre opplysninger om bruk av datasystemet eller brukerkontoen». Avlesningen kan foretas «ved hjelp av tekniske innretninger, dataprogram eller på annen måte».

Dataavlesning som beskrevet ovenfor er en samlebetegnelse på en rekke ulike metoder for å hente ut ellers ikke tilgjengelig informasjon.

Politiet kan gjøre innbrudd, både fysisk og digitalt, for å gjennomføre avlesningen. Straffeprosessloven § 216 p setter noen rammer for gjennomføringen, men den faktiske bruken av metoden påvirkes også av teknologiutviklingen – hva som er mulig å få til teknologisk og operativt med de ressurser som er tilgjengelig.

Dataavlesning er et inngripende tvangsmiddel. Som det fremgår av statistikken over bruken av dataavlesning fortsatt moderat.

KK-utvalget har kontrollert politiets bruk av dataavlesning, både gjennom kontroll av enkeltsaker, rutiner og gjennomføring. Kontrollen viser at det er høy kompetanse på området i enkelte deler av politiet.

Hvor inngripende tvangsmiddelet er, og om den foreslåtte fremgangsmåten vil være innenfor rammene i straffeprosessloven § 216 p, beror i stor grad på den tekniske

gjennomføringsmåten som velges. Det er derfor viktig at politiet i tilstrekkelig grad gjennomfører adekvate risikovurderinger, informerer interne beslutningstagere og i begjæring til domstolene redegjør for på hvilken måte politiet ser for seg å gjennomføre dataavlesningen. Videre må det også redegjøres for de risikofaktorer som knytter seg til gjennomføringen.

KK-utvalget påpekte i brev 4. juni 2019 til Riksadvokaten flere forbedringspunkter

ved politiets kvartalsrapporter. Riksadvokaten stilte seg i brev 3. september 2019 bak utvalgets forslag, og ba alle landets politimestere, Kripos og Økokrim følge de anvisninger utvalget ga om protokollføringer og innrapporteringer. Anvisningen er gjengitt i utvalgets årsrapport for 2019.

KK-utvalget registrerer at omfanget av dataavlesningssaker er lavt sammenlignet med omfanget av øvrige skjulte etterforskningsmetoder innenfor utvalgets mandat. Utvalget konstaterer at politidistriktene er avhengig av bistand fra Kripos ved gjennomføring av dataavlesning. Med hensyn til tilgjengelige ressurser, metodens kompleksitet og vanskelighetsgrad, metodevern og operative begrensninger, mener utvalget at det er hensiktsmessig at Kripos er et kompetansesenter på dataavlesning. Samtidig er det en forutsetning for et betryggende system at det også finnes kompetanse i politidistriktene slik at de har tilstrekkelig bestillerkompetanse. Dette mener utvalget at politi- og påtalemyndigheten må ha fokus på i sitt kompetansehevende arbeid.

KONTROLLUTVALGET FOR KOMMUNIKASJONSKONTROLL

Årsrapport 2021

ØKONOMISKE & ADMINISTRATIVE FORHOLD

Det har ikke tilkommet nye
økonomiske og administrative forhold
i løpet 2021.

BEGREPS- FORKLARING

KOMMUNIKASJONSKONTROLL

Begrepet kommunikasjonsskontroll brukes i straffeprosessloven om avlytting og annen kontroll med kommunikasjonsanlegg. Et kommunikasjonsanlegg kan være for eksempel en fasttelefon, mobiltelefon eller en bredbåndsruiter. Avlytting betyr i denne sammenheng at tjenestetilbyder blir pålagt å overføre innholdet i en samtale eller internettbruk til politiet, som så kan lytte på eller analysere innholdet. Annen kontroll kan være pålegg fra politiet om at en samtale skal brytes eller en linje skal stenges. Det kan også være når politiet bruker teknisk utstyr for å se hvilke telefoner / abonnementer som er i bruk i et gitt område, enten for å identifisere telefonen eller for å lokalisere den. Praktisk viktig er muligheten til å pålegge tjenestetilbyder å utlevere trafikkdata og geografisk posisjon. Politiet kan også overføre skjulte signaler (såkalt «stille SMS») i forbindelse med enkelte av de andre metodene.

ROMAVLYTTING

Romavlytting er i straffeprosessloven definert som «annen hemmelig avlytting enn kommunikasjonsavlytting ved tekniske midler». Tillatelse til romavlytting kan bare gis for sted hvor det må antas at den mistenkte vil oppholde seg. Dersom dette er et offentlig sted eller annet sted som er tilgjengelig for et større antall personer, kan det bare gis tillatelse hvor det foreligger særlige grunner.

DATAAVLESNING

Dataavlesning er et tvangsmiddel som ble innført i straffeprosessloven i 2016. Det er definert som «avlesning av ikke offentlige tilgjengelige opplysninger i et datasystem». Dataavlesning foretas ved hjelp av tekniske innretninger, dataprogram «eller på annen måte». Tekniske innretninger og programvare kan installeres på datasystemet, samt at politiet kan foreta innbrudd for å gjennomføre dataavlesningen. Politiet kan bryte eller omgå beskyttelsesmekanismer i datasystemet dersom det er nødvendig for å kunne gjennomføre avlesningen.

Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll

Postboks 2105 Vika, 0125 Oslo

Tlf 22 99 13 25

kk-utvalget.no